

УДК 378:37.091.59:37.03
ББК 74.58

Л.А. Дідичук
м. Вінниця, Україна

СТУДЕНТСЬКЕ САМОВРЯДУВАННЯ ЯК ОРГАНІЗАЦІЙНА ФОРМА ВИХОВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ

*Необхідно, щоб підліток входив у громадську
роботу не статистиком, а зацікавленим
учасником, перебуваючи то у ролі творця, то у
ролі виконавця.*

К.Д. Ушинський

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ефективність розбудови суверенної, демократичної, соціальної і правової держави прямо пропорційно залежить від рівня громадянської зрілості та свідомості студентської молоді. Сучасна система освіти України повинна спрямовуватися на вирішення поставлених завдань, а саме: створити необхідні умови для самореалізації особистості студентів, формування у них організаторських навичок, лідерських якостей, відповідальності за результат своєї праці. Приклад вищих навчальних закладів Європи та США засвідчує, що саме студентське самоврядування забезпечує розвиток творчої особистості, відповідального громадянина, висококваліфікованого фахівця. Відзначаючи вплив студентського самоврядування у вищих навчальних закладах провідних країн світу на виховання відповідальності молоді, його вважають невід'ємною частиною, важливим фактором діяльності вищого навчального закладу.

Психологи стверджують: для того, щоб бути успішним в інформаційному, мінливому суспільстві, необхідно володіти такими лідерськими якостями як управління мисленням, почуттями, поведінкою, впливом на інших людей, умінням приймати рішення тощо.

Ефективною формою підготовки лідерів визнається система виховання на засадах студентського самоврядування. У педагогічній літературі під самоврядуванням розуміють результат цілеспрямованих педагогічних зусиль для розвитку колективу, який сприяє формуванню громадянської позиції своїх членів шляхом залучення їх до управління справами навчального закладу та створення працездатних органів самоорганізації, наділених реальними правами й обов'язками [9].

Це справжня школа дії, де на практиці використовуються уміння, набуті учнями на факультативних заняттях. Студентське самоврядування покликане відіграти активну роль у підготовці сьогоденних студентів до реального самоврядування, формування в них готовності виконувати свій громадянський обов'язок. Важливо, що в учнів формується досвід, який із умов навчального закладу буде перенесений у доросле, в тому числі й професійне життя.

Невипадково у змінах до Закону України «Про вищу освіту» від 19.01.2010 р. значну увагу приділено організації та регламентації діяльності у вищих навчальних закладах органів громадського та студентського самоврядування. Документом передбачено розширення повноважень органів студентського самоврядування та окреслено джерела фінансування для власної діяльності [1]. Визнається, що органи студентського самоврядування можуть мати різноманітні форми (сенат, парламент, старостат, студентська навчальна (наукова) частина, студентські деканати, ради тощо).

Таким чином, перед вищими навчальними закладами України стоїть завдання активізації зусиль задля розвитку студентського самоврядування. Лідери студентського

самоврядування повинні бути готові забезпечити діяльність органів студентського самоврядування та спрямувати її на вдосконалення навчального процесу, підвищення його якості, забезпечення виховання духовності та культури студентів, зростання у студентській молоді соціальної активності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Педагогічний аспект проблеми лідерства висвітлений у працях вітчизняних і зарубіжних педагогів минулого (Д. Дьюї, О. Залужного, О. Лозинського, А. Макаренка, С. Русової, В. Сухомлинського, С. Шацького), які вивчали динаміку розвитку педагогічного колективу, виховання лідерів і організацію самоврядування в учнівському колективі.

Проблемі лідерства присвячені праці сучасних психологів, педагогів, у яких: обґрунтовано необхідність формування лідерських якостей майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки, зокрема в процесі навчання (Н. Белякова, В. Каширін, Е. Лук'янчиков, О. Маковський, О. Романовський, Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ, О. Скрипніков), у позанавчальній роботі (Н. Семченко), громадській діяльності (М. Лукашевич, О. Снісаренко, Л. Сніцар); з'ясовано можливості формування лідерських якостей у процесі навчання (В. Большаков, Т. Вежевич, І. Стахурська, Є. Цикаршвілі), у позанавчальній роботі (О. Чернишов, Є. Тихомирова, Л. Уманський), громадській діяльності (А. Лутошкін, Р. Охрімчук, Т. Хацкевич).

Проблемам європейської практики студентського самоврядування в університетах України присвячений збірник за ред. проф. Т. Буяльської. Деякі методологічні аспекти розвитку студентського самоврядування знайшли відображення й у низці інших публікацій, велика частина з яких пов'язана з описом конкретного досвіду того або іншого вузу (А. Бажал, У. Ванькович, А. Михайлюк, І. Слободяник, О. Суржик, Р. Ткачук, Т. Яцків).

Водночас, проблема формування лідерських якостей у процесі реалізації такої організаційної форми виховання як студентське самоврядування не була предметом спеціального дослідження. Аналіз наукових праць і власний практичний досвід дозволив виявити суперечності щодо зазначеної проблеми, а саме:

- між соціальним замовленням вищої школи на якісну підготовку майбутніх фахівців-лідерів і відсутністю належних умов, які б сприяли максимальному розкриттю внутрішнього потенціалу студентів;
- між теоретично розробленими питаннями лідерства та недостатнім їх упровадженням у практику вищої школи;
- між декларуванням ідей демократизації й гуманітаризації вищої освіти та недостатнім використанням доступного педагогічного інструментарію в процесі формування лідерських якостей майбутніх фахівців.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). 1. На основі аналізу соціальної та психолого-педагогічної літератури розкрити взаємозв'язок між психологічним феноменом лідерства та студентським самоврядуванням як педагогічною формою виховання.

2. Теоретично обґрунтувати явище студентського самоврядування як педагогічну умову виховання лідерських якостей.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Лідерство в студентському середовищі може існувати у декількох формах: 1) *мегалідерство* – створення суспільних рухів серед молоді, активна взаємодія з існуючими рухами, партіями та суспільними організаціями; 2) *макролідерство* – створення певного самоорганізаційного студентського середовища на рівні вузу або факультету; 3) *мікролідерство* – вплив на створення ефективного середовища, певної атмосфери в групі, направленої на виникнення прагнень у студентів до кооперації, взаємодопомоги, спільного

виконання поставлених завдань; 4) *індивідуальне лідерство*, яке виникає на основі так званого емоційного інтелекту, що включає в себе самосвідомість, самоконтроль, мотивацію, емпатію (вміння поставити себе на місце іншого) і соціалізацію (навички роботи з людьми) [8, с. 119].

Визнано, щоб бути успішним, лідер повинен використовувати три типи управлінських навичок загального характеру [6, с. 17]:

- навички аналізу – уміння зрозуміти кінцеву мету й можливі шляхи її досягнення;
- навички встановлення відносин – уміння захоплювати й вести за собою людей;
- навички керування процесом – уміння здійснити його практично.

Ідеї розвитку студентського самоврядування пройшли певний шлях, їх реалізація була адекватною соціально-гуманітарному стандарту суспільства та підпорядковувалася загальним вимогам підготовки майбутнього фахівця. Нині студентському самоврядуванню відводиться провідна роль у вирішенні цілої низки завдань із соціалізації студентської молоді, формування в неї активної громадянської позиції, організаторських навичок і професійних компетенцій.

Завдання студентського самоврядування полягає у формуванні в студентів, які займають активну життєву позицію й прагнуть мати вплив на процеси, що відбуваються у сучаснім суспільстві, зазначених вище знань, умінь і навичок. Аналіз педагогічного досвіду дозволяє стверджувати, що групова робота сприяє формуванню умінь і якостей, необхідних для ефективної навчальної діяльності, а також формує комунікативні, психологічні, соціальні та етичні уміння. Для лідерів студентського самоврядування надзвичайно важливим є уміння приймати рішення. Колегіальне прийняття рішення передбачає уміння студентів брати участь у дискусії, а для педагога - грамотно організовувати її.

Першим щаблем формування фундаменту знань про студентське самоврядування може бути комплекс тренінгів, на яких розглядаються наступні питання: місія, бачення, цінності та стратегія організацій студентського самоврядування; організаційна структура та статут організацій студентського самоврядування; проблеми, що стоять перед організаціями студентського самоврядування і можливі шляхи їх вирішення; проектний менеджмент; фандрайзинг; формування команди й делегування обов'язків. Також необхідне включення тренінгів для особистісного росту з розглядом проблем лідерства, мотивації тощо. При цьому найбільш ефективним механізмом розвитку навичок бачаться Школи студентського самоврядування, що надають можливість уперше «відчути» і «програти» свою можливу роль в організації студентського самоврядування (наприклад, роль лідера, прес-секретаря, фінансового менеджера, організатора, адміністратора заходів і ін.) [7, с. 97]. Також ефективним методом організації взаємодії лідерів студентського самоврядування є рольова гра. Її мета – надати можливість набутти діяльнісного досвіду, допомогти навчитися через досвід і почуття.

У даному процесі навчання своєрідних рис набуває роль педагога. Задачі, які виконуються ним у процесі виховання лідерських якостей у межах організації студентського самоврядування більше відповідають функціям консультанта. Основними завданнями педагогів (як консультантів) є:

- передача студентам організаторського досвіду;
- навчання їх організаторській майстерності;
- залучення студентів до самоуправлінської діяльності та надання їм необхідної допомоги.

Стосовно значення студентського самоврядування як елемента навчально-виховного процесу фахівці виділяють наступні аспекти:

– Студентське самоврядування виховує реальних лідерів українського суспільства, формує еліту нації.

– Самоврядування дає змогу студенту, як і кожному громадянину, бути почутим. Участь у органах студентського самоврядування дає молодій людині відчуття того, що вона є громадянином Української держави, створює можливості реалізувати себе як обдаровану і талановиту особистість, стимулює активність молодого громадянина в суспільному житті загалом.

– Студентське самоврядування сприяє налагодженню конструктивної співпраці між студентами та адміністрацією вищого навчального закладу. Можливість управляти деякими напрямками його функціонування активізує молодь, спонукає її до ознайомлення з усім, що відбувається навколо. Відстоюючи інтереси студентства, зокрема стосовно організації навчального процесу, представники студентського самоврядування формують значно вищі вимоги до вищих навчальних закладів і їх працівників, вдосконалюючи не тільки процес викладання, а й обох його суб'єктів.

– Участь у роботі студентського самоврядування дозволяє також набути організаторських умінь, привчає молодого громадянина Української держави відповідально виконувати свої обов'язки та покладені на нього завдання.

Одним із принципів Болонського процесу є активна участь студентів як конструктивних партнерів в управлінні та визначенні змісту й якості освіти [4]. Зокрема у документах Болонського процесу зазначено, що студенти повинні брати участь і впливати на організацію та зміст освіти в університетах та інших навчальних закладах, а студентство – повноправний партнер в управлінні вищою освітою [3].

Студентське самоврядування – потужний фактор демократизації сучасної вищої школи, що сприяє вихованню в майбутніх фахівців лідерських якостей, формуванню громадянської свідомості, активної життєвої позиції.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. В освітньо-виховному середовищі вищої школи зарубіжжя та України студентські самоврядні організації є каталізаторами утвердження демократичних принципів і громадських інноваційних змін. У аспекті Болонського процесу студентське самоврядування розглядається як невід'ємний елемент освітньо-виховного середовища вищої школи.

Сьогодні ж головна проблема України – це відсутність цілісної національної еліти внаслідок причин, які сягають глибоко в українську історію ще періоду середньовіччя. Тому формування еліти на сучасному етапі неможливе без формування молодіжної еліти, яка власне і є основою майбутньої еліти нації. Натомість, формування еліти - це постійний процес зміни поколінь, який повинен проходити таким чином, аби якісно покращувати цю еліту з кожною такою зміною. І для цього процесу виховання еліти найбільш придатні вузи, в яких студенти мають набувати не тільки знання за спеціальністю, а й бути активними учасниками громадського життя вузу, студентського самоврядування. Кращі повинні ставати лідерами студентської громади. Тому студентське самоврядування покликане виховувати саме майбутню еліту нації. Політики, громадські діячі, активісти студентського руху мають працювати над розвитком студентського самоврядування в Україні як суспільного явища найбільш значимого для українського студентства зокрема та української молоді і суспільства загалом.

Наукові дослідження з проблем студентського самоврядування як середовища формування активної молоді, на погляд автора, потребують подальшого наукового дослідження, особливо в контексті трансформаційних процесів українського суспільства та реформування вищої школи України. Існує потреба у дослідженні змісту поняття самоврядування, сутності студентського самоврядування як інституту громадянського суспільства, основ студентського самоврядування з урахуванням специфіки освітніх установ;

педагогічний потенціал студентського самоврядування; його ролі формування у студентської молоді цінностей громадянського суспільства.

Література:

1. Закон України «Про вищу освіту» / Голос України від 10.02.2010 - № 23.
2. Оржеховська В. М., Ковганіч Г. Г. Учніське самоврядування: пошук ефективних моделей і технологій. - Київ: ППВ, 2007. - 234 с.
3. Болонський процес: Документи / Укладачі З.І. Тимошенко, А.М. Грехов. - К: Вид-во Європ. Ун-ту, 2004. - с. 34-56
4. Каюмова О. Участь органів студентського самоврядування та їх об'єднань у формуванні та реалізації освітньої та молодіжної політики / О. Каюмова, Т. Яцків, Я. Хауляк. - Львів: Юриспруденція, 2008. - 176 с.
5. Ванькович У. Студентське самоврядування в Україні / У. Ванькович. - К.: Молодіжна альтернатива, 2004. - 60 с.
6. Н.Є.Василевська. Якості лідера, Сформованість поняття студентством / Сучасні аспекти виховання студентської молоді: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Харків: ХНАМГ, 19-20 березня 2009 р. - с. 17
7. Нагаївська Д.Ю. Комплексний підхід до розвитку навичок студентського самоврядування / Сучасні аспекти виховання студентської молоді: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Харків: ХНАМГ, 19-20 березня 2009 р. - с. 96 - 97.
8. Решетило В. Формування лідерських якостей студентів як відповідь на виклики сучасності / Сучасні аспекти виховання студентської молоді: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. - Харків: ХНАМГ, 19-20 березня 2009 р. - с. 119
9. Положення про студентське самоврядування у вищих навчальних закладах. Інформаційний вісник. Вища освіта. Київ. - № 7, 2002.
10. Європейська практика студентського самоврядування в університетах України. - Методичні матеріали / Під ред. проф. Буяльської Т.Б. - Вінниця, 2005. - 82 с.

Стаття присвячена проблемі комплексного та системного підходу у питанні виховання лідерських якостей майбутніх фахівців. Явище студентського самоврядування розглянуто як сучасну та ефективну організаційну форму виховання лідерських якостей, покликану сприяти об'єднанню студентів у громаду, здатну ефективно управляти своїм життям, захищати свої права й інтереси, брати участь у процесі прийняття рішень.

Ключові слова: лідер, лідерські якості, самоврядування, студентське самоврядування, організація студентського самоврядування, Болонський процес.

Статья посвящена проблеме комплексного и системного подхода в вопросе воспитания лидерских качеств будущих специалистов. Явление студенческого самоуправления рассмотрено как современную и эффективную организационную форму воспитания лидерских качеств, призванную содействовать объединению студентов в общину, способную эффективно управлять своей жизнью, защищать свои права и интересы, принимать участие в процессе принятия решений.

Ключевые слова: лидер, лидерские качества, самоуправление, студенческое самоуправление, организация студенческого самоуправления, Болонский процесс.

This article is devoted to the problem of complex and systematic approach to the question of future specialists' leadership qualities development. The phenomenon of student's self government has been examined as a modern and effective organizational form of leadership qualities education, called upon to promote students integration into the community, able to manage its life, to protect its rights and interests, to take part into the decision making process.

Keywords: leader, leader internalss, self-governments, student self-government, organization of student self-government, Болонський процес.